

บทที่ 1

บทนำ

เหตุผลและความจำเป็น

ท่ามกลางการพัฒนากระแสหลัก หน่วยงาน องค์กรและภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ได้พยายามแสวงหาแนวทางการพัฒนาภายใต้บทบาท ภารกิจของตนเองเพื่อให้สามารถแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในแนวทางปฏิบัติ เส้นทางการพัฒนาดังกล่าวมีรายละเอียดมากมายที่นักพัฒนาและผู้เกี่ยวข้องอาจต้องปรับวิธีคิดและกระบวนการทำงาน ด้วยเหตุผลของความจำเป็นที่ผู้ปฏิบัติจะต้องรู้จักและเข้าใจในธรรมชาติของวิถีชีวิตชาวบ้านและ ทำความเข้าใจกับที่มาของปัญหาอย่างลึกซึ้งก่อนจะดำเนินการแก้ไขอย่างรอบคอบ ค้นหาความเชื่อมโยงระหว่างปัญหา สาเหตุ โอกาส ชัดความสามารถตลอดจนปัจจัยแวดล้อมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัยเป็นหน่วยงานที่ให้น้ำหนักความสำคัญกับเรื่องดังกล่าวและแก้ปัญหาโดยให้ผู้ที่อยู่กับปัญหา หรือเจ้าของปัญหาที่มีความพยายามในแก้ปัญหาด้วยตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือ พี่พาดตนเองจนมีจุดยืนที่มั่นคง เน้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสีย ชุมชนซึ่งเป็นผู้รับผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนาสามารถกำหนดตัดสินใจและเลือกวิธีการที่เหมาะสมที่สุดกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของตนเองได้ กระบวนการทำงานแบบวิจัยเพื่อท้องถิ่นสนับสนุนให้เกิดกระบวนการคิด ทบทวนและหาจุดร่วมที่เหมาะสมที่สุด ภายใต้สภาพแวดล้อมขีดความสามารถที่ตนเองมีอยู่ ทุกปัญหา หลีกเลียงไม่ได้ที่จะต้องเกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับประเด็นอื่น ๆ นักพัฒนาหรือคนภายนอกต้องศึกษาและทำความเข้าใจเพื่อไปสู่การแก้ปัญหาทั้งระบบ ไม่มองเพียงแค่ผลกระทบจุดใดจุดหนึ่งหรือปลายทางของปัญหาที่เกิดขึ้น ที่มาของปัญหาคือเงื่อนไขสำคัญที่นักพัฒนาต้องศึกษาและส่งเสริม สนับสนุนให้ชุมชนได้ใช้ศักยภาพของตนเองในการแก้ปัญหาได้ถูกต้องสอดคล้องกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่นบนวิถีชีวิตที่แท้จริงอันจะเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีโอกาสได้ศึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นบางเรื่องผ่านเอกสาร CD และ Website ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้เห็นบางแง่มุมที่น่าสนใจเนื่องจาก “คิดเป็น” คือปรัชญาพื้นฐานของการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีจุดร่วมหลายประการที่ใกล้เคียงกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แม้ว่ารายละเอียดในเรื่องของกระบวนการทำงาน เครื่องมือ เทคนิค วิธีการบางอย่างจะมีความต่าง ซึ่งในความต่างที่ศูนย์ภาคเหนือได้เห็นจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นสิ่งที่น่าจะสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้กับการพัฒนางานการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ โดยเฉพาะบุคลากรผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ จำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ สามารถใช้เครื่องมือพื้นฐานบางอย่างที่จำเป็นในการทำงานร่วมกับชุมชน ด้วยเหตุผลดังกล่าว สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจึงได้ประสานงานขอความร่วมมือจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาคเหนือ เป็นพี่เลี้ยง ร่วมออกแบบและวางแผนการดำเนินงานร่วมกันในพื้นที่นำร่อง 3 จังหวัดเพื่อศึกษาหารูปแบบและแนวทางในการนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนและพัฒนางานการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า การนำเอางานวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่นมาปรับใช้กับงานการศึกษานอกโรงเรียนจะมีกระบวนการ ขั้นตอน และการจัดการอย่างไร จึงจะนำไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพอันจะนำไปสู่การเสริมสร้างพื้นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อการศึกษาแนวทางการนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือขับเคลื่อนงานการศึกษานอกโรงเรียน
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนางานการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกับเครือข่าย

ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่เป้าหมายที่ใช้เป็นพื้นที่ศึกษานำร่องเป็นพื้นที่ตัวแทนกลุ่มศูนย์ที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการโดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานในปีงบประมาณ 2549 จำนวน 4 แห่ง คือ

1. กลุ่มผู้เลี้ยงกบ หมู่บ้านต้นกอก อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
2. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน หมู่บ้านหลุกข้าวหลาม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. กลุ่มฟื้นฟูศิลปะพื้นบ้าน หมู่บ้านซอนไพร อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์
4. แหล่งท่องเที่ยวมนุษยโบราณ หมู่บ้านหาดปู่ด้าย อำเภอกะเคาะ จังหวัดลำปาง

นิยามศัพท์เฉพาะ

ห้องสมุดประชาชน : เป็นแหล่งความรู้และเสริมข่าวสารข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์และความเคลื่อนไหวของสังคมที่ทุกคนมีสิทธิ์เข้าศึกษาค้นคว้าได้ตลอดเวลา ตลอดจนส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนและประเทศมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีนิสัยรักการศึกษาค้นคว้า รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์สร้างนิสัยให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม

แหล่งการเรียนรู้ : เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ที่บุคคลสามารถเข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ทั้งที่เป็นบุคคล สถานที่ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ภูมิปัญญา ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ วิทยุ โทรทัศน์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ

ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน : ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชนและเป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้การถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ และก่อให้เกิดสังคมการเรียนรู้การเสริมสร้างประชาธิปไตยและมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง